

MATEUSZ SZAST

**MIGRACJE WCZORAJ I DZIŚ
PROBLEMATYKA MIGRACJI PRZEDAKCESYJNYCH
I POAKCESYJNYCH Z POLSKI**

WSTĘP

Celem niniejszego artykułu jest ukazanie istoty migracji jako złożonego zjawiska społecznego, implikowanego różnymi przyczynami i warunkami. Przedstawiony zostanie podział migracji, ze szczególnym uwzględnieniem migracji przed- i poakcesyjnych, zwanych także migracjami starymi i migracjami nowymi – po to, aby ukazać istotne różnice w ich rozumieniu. Pojęcie „migracja” wywodzi się od słowa łacińskiego *migrare*, co oznacza wędrówkę, przesiedlenie, przenoszenie w inne miejsce. Słowem starogreckim opisującym migrację w rozumieniu najbardziej zbliżonym do przytaczanego powyżej jest określenie *aplika*, które oznaczało przeniesienie się z macierzystego polis w celu podjęcia kolonizacji¹. Migracja nie stanowi nowej kwestii społecznej, lecz jest strategią, poprzez którą ludzie od zawsze starali się rozwiązywać problemy i zagrożenia towarzyszące ich życiu. Ostatnie lata to „wartkie strumienie” migracji obywateli Polski, głównie za sprawą wejścia naszego kraju do Unii Europejskiej 1 maja 2004 r., jak również po ratyfikowaniu Traktatu z Schengen, który zakładał likwidację kontroli celnych i wizowych na granicach państw Europy – co niewątpliwie ułatwiło

Dr MATEUSZ SZAST – adiunkt Instytutu Filozofii i Socjologii Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie; e-mail: szastmateusz@gmail.com.

¹ B. TERMIŃSKI, *Międzynarodowa ochrona pracowników migrujących. Geneza, instytucje, oddziaływanie*, Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego 2011, s. 20.

możliwości przemieszczania się Polaków². Migracje to problem odnoszący się zarówno do jednostek, społeczeństw, jak i organizacji państwowych, bowiem z ich konsekwencjami stykają się niemalże wszyscy, będąc w różnym zakresie ich uczestnikami³.

Co skłania ludzi do migracji? Powodów jest wiele, wiele jest też teorii oraz definicji zjawiska migracji, wszystko zależy od przyjętego kierunku rozumowania oraz stanowiska definicyjnego. Współcześnie jednak, jak stwierdza między innymi Piotr Zientara, na pierwszy plan wysuwają się motywy ekonomiczne⁴. W roku 1994 mobilność zagraniczną ludności polskiej włączono do Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL). Dane uzyskane z BAEL dowodzą, iż 70-80% emigracji z Polski stanowi wynik kalkulacji ekonomicznych migrantów⁵. Migracje związane z procesami demograficznymi kraju w sposób istotny dotyczą nie tylko politykę, ale przede wszystkim stały się problemami społecznymi. Czynniki polityczne, które bywały dominujące w pewnych okresach, ustąpiły na rzecz czynników ekonomicznych⁶, jednak aby zrozumieć współczesne migracje w odniesieniu do sposobu i czynników skłaniających ludzi do zmiany miejsca zamieszkania, warto szczegółowo przybliżyć istotę migracji „wczorajszych” i tych „dzisiejszych” – współczesnych.

CHARAKTERYSTYKA MIGRACJI PRZEDAKCESYJNYCH

Wspomniany podział na migracje poakcesyjne i migracje przedakcesyjne wymaga bardziej szczegółowego omówienia, ponieważ ruchy migracyjne ludności uległy przeobrażeniom na przestrzeni lat – stały się jednym z najbardziej fascynujących zagadnień świata nauki, polityki oraz opinii publicznej.

Biorąc pod uwagę kwestie migracji przedakcesyjnych, należy zwrócić uwagę na problematykę migracji z ziem galicyjskich w wieku XIX. Wówczas nędza, bieda jak również likwidacja drobnych zakładów szewskich, fryzjerskich z takich

² Z. KAWCZYŃSKA-BUTRYM, *Migracje. Wybrane zagadnienia*, Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej 2009, s. 9.

³ W. GOCALSKI, *Barwy i cienie migracji*, Warszawa: Wojskowa Akademia Techniczna 2009, s. 5.

⁴ P. ZIENTARA, *Międzynarodowe migracje o charakterze ekonomicznym: przyczyny, mechanizmy, konsekwencje*, Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego 2012, s. 10.

⁵ J. KORCZYŃSKA, *Sezonowe wyjazdy zarobkowe Polaków do Niemiec*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar 2003, s. 16.

⁶ G.J. LEWIS, *Human Migration. A Geographical Perspective*, London: Croom Helm 1982, s. 11.

miast, jak Sanok czy Lesko, zmusiły ludzi do poszukiwania lepszych warunków życia i egzystencji⁷. Istotnym czynnikiem wypychającym ludność z Galicji był stan higieny oraz szerzące się choroby, które dziesiątkowały społeczeństwa zamieszkałe na wschód od Sanu⁸. Mieszkańcy Galicji, podobnie jak obywatele innych zaborów, trafiali w ręce przedstawicieli linii oceanicznych zatrudniających winkelagentów w celach werbunku do opuszczenia kraju. Werbowano ludność wszystkich warstw społecznych, począwszy od karczmarzy poprzez komiwojażerów, urzędników gminnych, księży, popów, chłopów, rzemieślników, ekonomistów, akuszerki i przekupki, którzy za umówioną stawkę mieli dostać się na „wielką wodę” w celu uzyskania dostępu do lepszego świata⁹.

Migracje z Polski przełomu XIX i XX wieku były w przeważającej mierze robotnicze, związane głównie z zarobkowaniem oraz sezonowością prac. Uwarunkowane były głównie przeludnieniem miast (ludność z sołectw, małych miast i miasteczek w celu zarobkowym przybywała do miast), zaś miejscowi rzemieślnicy i kupcy postanowili oferować swoje usługi poza granicami kraju¹⁰. Badania struktury społecznej ówczesnych robotników prowadził kierowany przez Ludwika Krzywickiego Instytut Gospodarstwa Społecznego¹¹. Przed I wojną światową na ziemiach niemieckich w 1910 r. znajdowało się 1,525 mln osób mówiących po polsku. Oprócz osób narodowości polskiej, przebywali tam także emigranci sezonowi z roku 1912/13 w liczbie około 411 tysięcy z zaboru rosyjskiego i austriackiego. Najwięcej osób przebywało w Zagłębiu Ruhry (około 500 tysięcy), zaś w Berlinie około 3 tysiące, natomiast w Hanowerze, Linden, Wilhemsburgu i Schiffbecku koło Hamburga, Lipsku, na Łużycach zatrudnionych było około 150 tysięcy Polaków, którzy tworzyli organizacje zawodowe, kulturalne, oświatowe, towarzystwa religijne, wydawali własne pisma oraz zakładali księgarnie¹².

Zakończenie działań wojennych dało impuls do procesów migracyjnych oraz remigracyjnych. Polacy wracali z Rosji porewolucyjnej, zarówno robotnicy wywiezieni w głąb Rosji ze swoimi zakładami pracy, jak i żołnierze armii carskiej

⁷ M. POLLACK, *Cesarz Ameryki, Wielka ucieczka z Galicji*, przeł. K. Niedenthal, Wołowiec: Wydawnictwo Czarne 2011, s. 59.

⁸ Tamże, s. 63.

⁹ Tamże, s. 85.

¹⁰ M. ŁUKASIUK, M. JEDOKIMOW, *Niedom. Socjologiczna monografia mieszkań migracyjnych*, Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Żak 2012, s. 53.

¹¹ Tamże.

¹² A. KOSESKI, *Procesy migracji i społeczności polonijne. Problematyka metodologiczno-historiograficzna*, Pułtusk: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Humanistycznej im. Aleksandra Gieyszтора w Pułtusku 2003, s. 16.

porzuciwszy znieawidzone mundury. Powracali także przymusowi robotnicy z Niemiec, natomiast w 1919 r. wrócili żołnierze armii gen. Hallera z Francji, w szeregach której walczyło wielu emigrantów z Kanady i Stanów Zjednoczonych. Polacy powracali z pewnym zasobem pieniędzy z myślą o ich wykorzystaniu w celu poprawy warunków bytu. W latach 1919-1922 granice Polski (głównie Rosji i Niemiec) przekroczyło 4,2 mln ludności. Po 1921 r. Polacy ponownie zainteresowali się emigracją na Zachód, głównie za sprawą bezrobocia oraz trudnych warunków bytu w Polsce. W latach 1919-1925 powstawały nowe możliwości emigracji do Francji, Belgii, Argentyny i Palestyny. Za Ocean wyemigrowało wówczas blisko 350 tysięcy Polaków (200 tysięcy do USA, 30 tysięcy do Argentyny, Palestyny i Kanady). Do Francji udało się blisko 210 tysięcy obywateli polskich, natomiast zachodnią granicę przekroczyło około 150 tysięcy. Do Palestyny w okresie międzywojennym przybyło około 30 tysięcy osób, przeważnie mężczyzn. W okresie międzywojennym z Polski wyjechało 270 tysięcy Żydów, w większości do USA. Francja oraz Belgia oferowały korzystne warunki ekonomiczne w górnictwie, zaś Niemcy oferowały pracę sezonową głównie w rolnictwie¹³.

Dlaczego Francja stała się największym celem emigracji zarobkowej tamtego okresu? Przyczyny w ocenie Joanny Dufurat są trzy. Pierwsza dotyczy drastycznego ograniczenia po I wojnie światowej wyjazdów do Stanów Zjednoczonych, Brazylii oraz Niemiec. Drugim aspektem był fakt sojuszu polsko-francuskiego na mocy postanowień utrzymania porządku wersalskiego w Europie. Trzeci argument związany był ze znacznymi zniszczeniami Francji w wyniku działań wojennych, pokaźnym ubytkiem siły roboczej, która została zastąpiona pracownikami z Polski¹⁴. Polacy z państwem francuskim wiązali nadzieję na pomoc w walce z okupantem, ponieważ to we Francji znajdowali schronienie powstańcy oraz elita wraz z inteligencją polską. Przed I wojną światową cała emigracja we Francji liczyła około 25-30 tysięcy osób, w tym zapewne do 15 tysięcy osób o aspiracjach niepodległościowych¹⁵. W latach 1918-1938 do Francji wyjechało bowiem 600 tysięcy Polaków, co stanowiło 54% polskich emigrantów udających się do krajów europejskich i 30% ogólnej liczby polskich wychodźców tego okresu. Polska emigracja zarobkowa miała swoje ugruntowanie w regulacjach prawnych,

¹³ W. WRZESIŃSKI, *Polskie migracje w XIX i XX wieku*, [w:] *Migracje: dzieje, typologia, definicje*, red. A. Furdal, W. Wysoczański, Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego 2006, s. 165.

¹⁴ J. DUFRAT, *Migracje Polek do Francji w okresie międzywojennym*, [w:] *Kobiety i procesy migracyjne*, red. S. Chlebowska, K. Sierakowska, Warszawa: Wydawnictwo Neriton 2010, s. 161.

¹⁵ A. KOSESKI, *Procesy migracji*, s. 19.

które obligowały państwo do stwarzania możliwości kształtowania polityki migracyjnej w określaniu warunków dostępu do zachodnich rynków pracy oraz zapobieganiu nadużyciom w tym obszarze, głównie Konwencja z 3 września 1919 r., opierając się na dwóch głównych zasadach, umożliwiała migrację, która mogła być ograniczona, jeśli wymagałaby tego sytuacja ekonomiczna kraju. Druga zasada dotyczyła równego traktowania pracownika – emigranta w zakresie płacy, opieki społecznej i ubezpieczeniowej¹⁶.

Po zakończeniu działań wojennych na frontach II wojny światowej, w 1945 r. w Poczdamie oraz Jałcie koalicja antyhitlerowska ustaliła nowe granice w Europie Środkowej. Na rzecz Związku Radzieckiego Polska straciła ziemie na wschód od linii Curzona w zamian za ziemie niemieckie w Prusach Wschodnich oraz na wschód od Odry i Nisy Łużyckiej. Związek Radziecki wzbogacił się o 178 220 km kwadratowych oraz 5 mln ludzi, głównie Polaków. Polska otrzymała natomiast 101 200 km kwadratowych z 7,3 mln mieszkańców. Po 1945 r. ruszyły fale migracyjne, miliony ludzi migrowało, zostało deportowanych lub przesiedlonych. Pomiędzy listopadem 1944 r. a styczniem 1948 r. oszacowano liczbę migrantów na 1,5 mln Polaków, około 150 tysięcy Żydów przeniosło się ze Związku Radzieckiego do Polski, 483 tysiące Ukraińców, 30 tysięcy Białorusinów, a także 5,2 tysiąca mieszkańców Litwy opuściło tereny Polski, by udać się do Związku Radzieckiego. Tereny Prus Wschodnich Niemcy opuścili pomiędzy 1944 a początkiem 1945 r. w liczbie ponad 5 mln osób, stanowiąc połowę populacji na tych terenach z 1939 r. Deportowano także ludność niemiecką: 3,5 mln w Polsce, 2,5 mln w Czechosłowacji i 500 tysięcy na Węgrzech¹⁷. Migracje w latach 1944-1980 miały zatem charakter głównie repatriacyjny Polaków ze Związku Radzieckiego, wyjazdy z Polski ludności pochodzenia niemieckiego na mocy umów rządowych, jak również ludności pochodzenia żydowskiego¹⁸. Na kartach książki zatytułowanej *Polskie piekło. Obrazy z życia elit emigracyjnych 1939-1945* Sławomir Koper przedstawia kierunki emigracyjne oraz losy Polaków wchodzących w skład inteligencji ówczesnego narodu, którzy udawali się między innymi nie tylko do Francji czy Wielkiej Brytanii. Polskie losy znane są także w takich państwach, jak Turcja, Mołdawia, Meksyk, Węgry czy Powołże. Polacy porzuceni zatem po rozmaitych zakątkach

¹⁶ J. DUFRAT, *Migracje Polek do Francji.*, s. 162.

¹⁷ Z. MACH, *Niechciane miasta. Migracja i tożsamość społeczna*, Kraków: Wydawnictwo Universitas 1998, s. 49.

¹⁸ W. DANIELEWICZ, *Společne konsekwence migracji zagranicznych*, [w:] *Migracja. Uchodźstwo. Wielokulturowość. Zderzenie kultur we współczesnym świecie*, red. D. Lalak, Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Żak 2007, s. 153.

świata zaczynali, z dala od wartości, której niejednokrotnie poświęcali życie, nowe, odmienne funkcjonowanie z różnym skutkiem¹⁹.

Jak podaje Wojciech Wrzeński, w latach 1950-1961 za granice Polski emigrowało w celach zarobkowych ponad 370 tysięcy osób, zaś reemigrowało 270 tysięcy Polaków. Ożywiona emigracja zarobkowa Polaków w latach sześćdziesiątych XX wieku była zdecydowanie wyższa niż reemigracja, mimo problemów paszportowych. W chwili ogłoszenia stanu wojennego poza granicami ówczesnej Polskiej Republiki Ludowej znajdowało się blisko 500 tysięcy emigrantów zarobkowych (z przewagą kobiet). Po zakończeniu stanu wojennego, w latach 1986-1989 wyemigrowało prawie 130 tysięcy osób, w zdecydowanej większości w celach zarobkowych (będąc zarazem emigrantami politycznymi). Byli to Polacy, zazwyczaj młodzi, przygotowani zawodowo, którzy nie mogli odnaleźć się na miejscowym rynku pracy²⁰.

Dokonując powojennej analizy zjawisk migracyjnych w Polsce, należy w ocenie Magdaleny Łukasiuk brać pod uwagę dwa aspekty: pierwszym jest II wojna światowa oraz związane z nią przesiedlenia, wywózki, deportacje, powroty, repatriacje czy masowe zmiany miejsca zamieszkania, zniszczenia wojenne, rozpady rodzin, utrata bliskich osób – determinując w latach 1946-1950 zmianę dla 7,1 mln osób miejsca ich zamieszkania – co daje średnio 95 osób na 1000 mieszkańców, z czego tylko 2,3 mln migrowało w roku 1946. Były to głównie migracje wewnętrzne. Drugim zjawiskiem były procesy urbanizacji i industrializacji, stanowiąc pierwszy powojenny motyw do zmiany miejsca zamieszkania ludności wiejskiej i małomiasteczkowej²¹. Od końca lat pięćdziesiątych XX wieku w zasadzie nie można mówić o wyjazdach emigracyjnych z Polski, dopiero lata siedemdziesiąte przyniosły odwilż, kiedy to władze komunistyczne wydawały zgody na wzajemne odwiedziny rodzin na emigracji i w Polsce, gdyż dla wielu emigrantów politycznych i żołnierzy emigracja była pierwszą i ostatnią po wojnie. Poziom ubóstwa oraz biedy, z zaznaczeniem braku stałych więzi z krajem pochodzenia, stanowił większy związek Polaków z Anglią czy Francją. Polscy emigranci coraz pewniej organizowali swoje życie w Anglii, zakładając rodziny i zdobywając zaufanie społeczne, zaś ich dzieci wychowywane w duchu innych wartości nie rozumiały aksjologii swoich rodziców. Oprócz Londynu drugim ośrodkiem skupiającym Polaków był Paryż, gdzie przebywali politycy, działacze wojskowi, żołnierze, jak

¹⁹ S. KOPER, *Polskie piekło. Obrazy emigracyjne 1939-1945*, Warszawa: Wydawnictwo Bellona 2012, s. 11-196.

²⁰ W. WRZEŃSKI, *Polskie migracje*, s. 171.

²¹ M. ŁUKASIUK, *Obcy w mieście. Migracja do współczesnej Warszawy*, Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Żak 2007, s. 206.

również naukowcy, literaci pochodzenia polskiego. Monachium to z kolei niemiecki ośrodek myśli i życia polskiego (w Monachium działała rozgłośnia radia Wolna Europa kierowana przez J. Nowaka-Jeziorańskiego)²².

Paszport był w drugiej połowie XX wieku towarem deficytowym, nie każdy mógł się nim legitymować, osoby, które mogły lub miały możliwość wyjazdu, chociażby na kilka miesięcy w charakterze pracy sezonowej, między innymi do Niemiec, mogły zasilić domowy budżet o znaczne kwoty. Dopiero w połowie lat siedemdziesiątych XX wieku polityka paszportowa została nieco zliberalizowana²³. „Wielkie zamknięcie” Polaków w wyniku polityki „żelaznej kurtyny” w ocenie Zofii Kawczyńskiej-Butrym czyniło wyjazdy zarobkowe towarem deficytowym, niedostępnym dla wielu. Osoby, którym udało się wyjechać, stawały się cenione, podziwiano ich, zazdrozczono poniekąd szczęścia wynikającego z nadziei na warunki lepsze, niż panujące w kraju. Lata pięćdziesiąte i sześćdziesiąte XX wieku wiązały się z sankcjami, karami oraz prześladowaniami ze strony władz w stosunku do osób, które usiłowały bądź przekraczały granice. Sytuacja nieco się zmieniła w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych za sprawą oferty wyjazdów turystycznych, jednakże wyjazdy masowe były nadal niedostępne szerokiej gamie osób²⁴. Lata osiemdziesiąte XX wieku to czas migracji głównie politycznej (migracja solidarnościowa) oraz związanej z brakiem możliwości rozwoju w kraju pochodzenia²⁵.

Zmiany systemowe w roku 1989 to nie tylko przeobrażenia polityczne i gospodarcze, to także przeobrażenia transgraniczne społeczeństwa polskiego. W latach dziewięćdziesiątych XX wieku wielu Polaków wyjechało do krajów zachodnich w celach zarobkowych (głównie na podstawie trzymiesięcznej wizy turystycznej), między innymi do Niemiec, Francji, Szwecji (prace sezonowe przy zbiorach), oraz do krajów, gdzie wykonywali oni usługi remontowo-budowlane (Belgia, Niemcy, Skandynawia). W restauracjach Polacy pracowali wówczas między innymi w Irlandii, Wielkiej Brytanii, zaś w charakterze sprawowania opieki nad dziećmi i osobami starszymi czy chorymi mieszkańcy Polski wyjeżdżali głównie do Włoch, Niemiec i Francji. Były to migracje czasowe, gdyż po dwóch, trzech miesiącach Polacy zazwyczaj wracali do kraju²⁶.

²² A. SŁOWIK, *Trzy fale powojennej emigracji. O doświadczeniach biograficznych polskich emigrantów z Newcastle upon Tyne*, Kraków: Wydawnictwo Impuls 2013, s. 30.

²³ W. DANIELEWICZ, *Společne konsekwence migracji*, s. 153.

²⁴ Z. KAWCZYŃSKA-BUTRYM, *Migracja – szansa czy zagrożenie dla rodzin?*, [w:] *Małżeństwo i rodzina w ponowoczesności. Szanse – zagrożenia – patologie*, red. W. Muszyński, E. Sikora, Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek 2008, s. 114.

²⁵ W. DANIELEWICZ, *Společne konsekwence migracji*, s. 153.

²⁶ P. ZIENTARA, *Międzynarodowe migracje*, s. 157.

Od 1994 r. za pomocą badania gospodarstw domowych realizowanego przez GUS, znanego jako BAEL, można dowiedzieć się, iż średnia roczna liczba dorosłych (18 lat i więcej) członków polskich gospodarstw domowych, przebywających za granicą od co najmniej dwóch miesięcy, początkowo systematycznie się zmniejszała – z około 200 tysięcy w 1994 r. do około 130 tysięcy w 1998 r., by następnie wzrosnąć do około 210 tysięcy w roku 2003 (około 230 tysięcy w pierwszym półroczu 2004 r.)²⁷. W III i IV kwartale 2004 r. poza granicami Polski dłużej niż 2 miesiące przebywało odpowiednio 270 i 287 tysięcy osób, co stanowiło wzrost w porównaniu z analogicznymi okresami roku poprzedniego o 22% i 27%. W pierwszym kwartale 2005 r. liczba ta wyniosła 268 tysięcy, spadek ten miał charakter wyraźnie sezonowy (w porównaniu z pierwszym kwartałem roku poprzedniego zanotowano bowiem 23-procentowy wzrost).

Tabela 1. Migracje zagraniczne Polaków w latach 1991-2001

	1991-1995	1995	1998	1999	2000	2001
Imigranci	32 504	8121	8916	7525	7331	6625
Emigranci	112 716	26 344	22 177	21 536	26 999	23 368
Poniżej 18 lat	25 539	5442	3756	3762	4365	3655
18-24	19 402	5095	5133	4546	5214	5182
25-29	11 724	2396	1809	1747	2184	2026
30-44	34096	8078	6178	5969	7337	6056
45-59	13654	3433	3650	3721	5690	4688
60 i więcej	8310	1900	1651	1791	2209	1761
Saldo migracji	-80 212	-18 223	-13 261	-14 011	-19 668	-16 743

Źródło: Dane z lat 1991-1999 pochodzą z Małego Rocznika Statystycznego Polski 2000, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2001, s. 120. Dane z lat 2000-2001 pochodzą z Małego Rocznika Statystycznego Polski 2001, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2002, s. 129.

Biorąc pod uwagę pierwszy typ migracji, jaką są migracje przedakcesyjne, zwane również migracją starą, to także emigracja wojenna, emigracja lat pięćdziesiątych i sześćdziesiątych XX wieku. Często wielopokoleniowe „naturalne

²⁷ P. KACZMARCZYK, M. OKÓLSKI, *Migracje specjalistów wysokiej klasy w kontekście członkostwa Polski w Unii Europejskiej*, Warszawa: Urząd Komitetu Integracji Europejskiej, Departament Analiz i Strategii 2005, s. 18.

przeczekanie czasów Stalina i komunizmu”²⁸. Motywami zatem, którymi kierowali się ówcześni migranci, była nie tyle chęć samorealizacji, spełnienia swoich aspiracji, podniesienie poziomu intelektualnego czy kapitału ekonomicznego, ile funkcjonowanie według własnych, ustalonych priorytetów i wartości²⁹. Migracje przedakcesyjne odegrały znaczącą rolę w kolejnych etapach przemieszczeń Polaków, gdyż krótkotrwałe wyjazdy obywateli Polski do krajów europejskich stały się motywem do podjęcia migracji po otwarciu granic i rynków pracy w krajach Europy Zachodniej. W latach 1989-2001, według danych Głównego Urzędu Statystycznego, wyemigrowało z Polski 293 tysiące osób. Migranci z tego okresu, którzy są nieuchwytni w statystykach za sprawą niewymeldowania, zostali częściowo ujęci w spisie powszechnym z 2002 r.³⁰ Kohorta migracyjna okresu przedakcesyjnego prezentowała średnio wiek 32,9 lat, przewyższając wiek migrantów poakcesyjnych o półtora roku. Migranci ci to osoby młode, w wieku największej mobilności, w przedziale 0-24 lata (23%) i 25-29 lat (21%). Najwięcej osób migrowało z województw: opolskiego, podlaskiego, małopolskiego, podkarpackiego i lubelskiego. Najsilniej zaludnione regiony Polski (mazowieckie i śląskie) były słabo reprezentowane za granicą³¹.

Zmiany ustrojowe zapoczątkowane obradami Okrągłego Stołu wprowadziły szereg przeobrażeń w sferze gospodarczej, ale nade wszystko w społecznej. Sytuacja demograficzna Polski nie była korzystna, otwarcie na nowe rynki jak również wzrost świadomości jednostek implikował myślenie poszukiwania przez Polaków lepszych warunków życia w innych państwach. Poglębiamy się bezrobocie w latach dziewięćdziesiątych XX wieku oraz na przełomie XX i XXI wieku, wzrost liczby osób z wykształceniem wyższym (magisterskie, licencjackie) z zakresu administracji, finansów, nauk społecznych oraz humanistycznych – wygenerowało wykwit specjalistów, którzy nie mogli znaleźć sobie miejsca na lokalnym rynku pracy³².

Badania prowadzone przed przystąpieniem naszego kraju do Unii Europejskiej, według Łukasza Krzyżowskiego, dotyczyły w głównej mierze ekonomicznych konsekwencji wyjazdów zarobkowych. Większość z tych badań, w ocenie autora, ukazuje pozytywny wpływ migracji na jakość życia Polaków i ich gospo-

²⁸ W. PRZYBYLSKI, *Migracje: dla kogo szansa, a dla kogo zagrożenie?*, [w:] *Migracja. Szanse czy zagrożenie?*, red. M. Bos-Karczewska [i in.], Gdańsk: Instytut Badań nad Gospodarką Krajową 2005, s. 49.

²⁹ Tamże.

³⁰ I. GRABOWSKA-LUSIŃSKA, M. OKÓLSKI, *Emigracja ostatnia?*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar 2009, s. 53.

³¹ Tamże, s. 105.

³² K. IGLICKA, *Kontrasty migracyjne Polski. Wymiar transatlantycki*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar 2008, s. 66.

darstw domowych w sytuacji strukturalnego bezrobocia. Już w pierwszej połowie lat dziewięćdziesiątych XX wieku prowadzono badania, z których wynikało, że główną motywacją skłaniającą do emigracji była chęć podniesienia jakości życia. 30% badanych wówczas polskich emigrantów stwierdziło, że ma wyższy standard życia (biorąc pod uwagę warunki mieszkaniowe i dobra osobiste) w porównaniu z niemigranckimi gospodarstwami domowymi. W studiach nad migracjami podkreślano wówczas wpływ etosu i klimatu emigracyjnego obecnego w Polsce od początku XX wieku na strategię życiową Polaków. Transfery pieniężne oraz „konsumpcja na pokaz” migranckich gospodarstw domowych stanowiły zachętę do emigracji dla kolejnych fal. W 1995 r. 31% Polaków dekladowało postawy prowyjazdowe, przy czym najczęściej byli to ludzie w wieku do 39 lat (59%), a więc w wieku produkcyjnym. Zdecydowaną większość strumienia migracyjnego stanowiły osoby wykształcone (66%)³³.

Polskie migracje do krajów Europy nie są nowym fenomenem. Znane są migracje Polaków do Europy Zachodniej (Włochy, Niemcy, Francja) przed akcesją, a włączenie naszego kraju do struktur unijnych nasiliło tylko procesy migracyjne³⁴.

MIGRACJE POAKCESYJNE

Otwarcie granic 1 maja 2004 r. po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej umożliwiło wylanie fali migrantów, największej fali od połowy lat pięćdziesiątych XX wieku, która w ocenie Krystyny Iglückiej jest zjawiskiem trudnym do oszacowania³⁵. Pod koniec 2007 r., według danych Głównego Urzędu Statystycznego, poza granicami Polski przebywało 2,3 mln Polaków, co stanowiło 7% populacji kraju, zaś 1,4 mln udało się za granicę po przystąpieniu Polski do UE. W roku 2011 poza granicami Polski przebywało 2,1 mln mieszkańców „kraju znad Wisły”, z czego 1,6 mln na terytorium Europy³⁶.

³³ Ł. KRZYŹOWSKI, *Polscy migranci i ich starzejący się rodzice. Transnarodowy system opieki międzygeneracyjnej*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar 2013, s. 99.

³⁴ J. KOZIELSKA, *Poakcesyjne migracje zarobkowe. Kontekst teoretyczno-empiryczny. Wsparcie społeczne*, Poznań: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Adama Mickiewicza 2014, s. 77.

³⁵ K. IGLICKA, *Wyniki badań nad migracjami powrotnymi w świetle najnowszych ujęć teoretycznych*, [w:] *Poakcesyjne migracje powrotne Polaków. Geneza. Przyczyny, konsekwencje*, red. M. Zubik [i in.], Warszawa: Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich 2010, s. 44.

³⁶ E. JAROSZEWSKA, *Migracje a zdrowie. Uwarunkowania kondycji zdrowotnej migrantów oraz bariery w korzystaniu z opieki medycznej*, Warszawa: Wydawnictwo Oficyna Wydawnicza Aspra-JR 2013, s. 228.

Skala polskiej emigracji poakcesyjnej do Unii Europejskiej jest zjawiskiem trudnym do szczegółowego oszacowania, ponieważ szacunki nie są jednoznaczne. Podobnie rozbieżne są prognozy podawane od lat dziewięćdziesiątych XX wieku odnośnie do unijnego rozszerzenia, stąd badacze zajmujący się zjawiskami migracji poakcesyjnych mają problem z precyzyjnym oszacowaniem danych liczbowych. Dane zamieszczone w tabeli 2 wskazują, iż dynamika migracji nabrała tempa w 2004/2005 r. W przypadku takich państw, jak Holandia, Włochy, Hiszpania, Belgia czy Austria tempo wzrostu migrantów było zrównoważone, natomiast w przypadku Wielkiej Brytanii, Irlandii oraz Niemiec zauważa się znaczący wzrost zainteresowania potencjalnych migrantów.

Tabela 2. Skala wyjazdów obywateli polskich w latach 2002-2010

Kraj/region docelowy	2002 Maj – NSP	2004	2005	2006	2007	2008	2009/2010
W tysiącach							
Ogółem	786	1000	1450	1950	2270	2210	1870/1990
W tym:							
UE-27	451	750	1170	1550	1860	1820	1570/1616
Austria	11	15	25	34	39	40	38/32
Belgia	14	13	21	28	31	33	34/45
Francja	21	30	30	49	55	56	47/55
Hiszpania	14	26	37	44	80	83	84/50
Holandia	10	23	43	55	98	108	84/
Irlandia	2	15	76	120	200	180	140/125
Niemcy	294	385	430	450	490	490	415/455
Norwegia	-	-	-	-	36	38	45/
Szwecja	6	11	17	25	27	29	31/37
W. Brytania	24	150	340	580	690	650	555/560
Włochy	39	59	70	85	87	88	85/92
Zmiana w tysiącach w porównaniu z rokiem poprzednim							
Ogółem	-	-	45,0	34,5	16,4	-2,6	-15,4/
UE-27	-	-	56,0	32,5	20,0	-2,2	-13,7
Austria	-	-	66,7	36,0	14,7	2,6	-5,0
Belgia	-	-	61,5	33,3	10,7	6,5	3,0
Francja	-	-	0,0	63,3	12,2	1,8	-16,1
Hiszpania	-	-	42,3	18,9	81,8	3,8	1,2
Holandia	-	-	87,0	27,9	78,2	10,2	-22,2
Irlandia	-	-	406,7	57,9	66,7	-10,0	-22,2
Niemcy	-	-	11,7	4,7	8,9	0,0	-15,3
Norwegia	-	-	-	-	-	5,6	18,4
Szwecja	-	-	54,5	47,1	8,0	7,4	6,9
W. Brytania	-	-	126,7	70,6	19,0	-5,8	-14,6
Włochy	-	-	18,6	21,4	2,4	1,1	-3,4

Źródło: J. KOZIĘLSKA, *Poakcesyjne migracje zarobkowe*, s. 79.

Po przystąpieniu Polski do struktur Unii Europejskiej w debacie publicznej wiele mówiono o następstwach tego procesu, zarówno z perspektywy Polski, jak i krajów członkowskich. Biorąc pod uwagę migracyjne tradycje narodu polskiego,

obawiano się o europejski rynek pracy, bowiem już przed rozszerzeniem struktur unijnych mieszkańcy Polski chętnie podejmowali wyjazdy w celach zarobkowych do niektórych państw Europy. Starano się odpowiedzieć na pytania: jaka jest skala migracji z Polski oraz innych, nowych członków Unii; czy napływ taniej siły roboczej, robotników niewykwalifikowanych nie zakłóci lokalnych rynków pracy?³⁷ Likwidacja kontroli granicznych połączona z ułatwieniami komunikacyjnymi na skutek rozwoju nowoczesnych, tanich i szybkich możliwości komunikacyjnych sprawiły, że Polacy zaczęli przemieszczać się, także w celu poszukiwania lepszych warunków życia, bowiem – jak podaje Maciej Duszczyk – na podstawie obowiązującego prawa na terytorium Unii Europejskiej „nikt nie może zabronić osobie poszukującej pracy lub też udającej się w celu jej wykonywania, prawa oraz wjazdu do danego państwa członkowskiego”³⁸. Jednakże nie wszystkie rynki pracy były od razu otwarte dla nowych obywateli pochodzących z dziesięciu krajów, które wstąpiły w struktury Unii po 1 maja 2004 r. Swoje rynki pracy jako pierwsze otworzyły: Wielka Brytania, Irlandia oraz Szwecja. W wielu krajach (Dania, Holandia, Finlandia, Norwegia, Islandia oraz Włochy) wprowadzono szereg udogodnień związanych z możliwością legalnego zatrudnienia z uwzględnieniem wyłączenia korzystania ze świadczeń socjalnych³⁹. Dane przedstawione na łamach Rocznika Statystycznego Rzeczypospolitej Polskiej z 2013 r. wskazują, iż Polskę w roku 2012 na okres powyżej 12 miesięcy opuściło blisko 50 tysięcy osób. W roku 2011 liczba ta wynosiła 44 337 osób, zaś rok wcześniej, czyli w 2010 r. – 41 216 osób.

Polacy wyjeżdżali głównie do Niemiec, Wielkiej Brytanii, Holandii, Norwegii oraz Francji. Zmienił się główny kierunek migracji, ponieważ w mniejszym stopniu Polacy wyjeżdżają do Irlandii oraz Wielkiej Brytanii, Francji, Hiszpanii a także Włoch, na rzecz wyjazdów do Niemiec, Norwegii i Austrii. Wynikać to może z faktu uzyskania z dniem 1 maja 2011 r. szerokiego dostępu do niemieckiego, austriackiego i szwajcarskiego rynku pracy dla obywateli państw UE-8⁴⁰. Podjęcie pracy w Niemczech ułatwia niewielka odległość fizyczna, a zainteresowanie tym kierunkiem wzrosło także na skutek kryzysu finansowego, który dotknął Wyspy Brytyjskie oraz inne kraje europejskie. Dokładny wykaz krajów migracji z Polski ilustruje tabela 3.

³⁷ *Migracje zarobkowe polskiej młodzieży. Badania i analizy*, Warszawa: Urząd Komitetu Integracji Europejskiej 2004, s. 5.

³⁸ M. DUSZCZYK, *Zasady przemieszania obywateli polskich po 1 maja 2004 roku*, [w:] tamże, s. 21.

³⁹ Tamże, s. 25.

⁴⁰ M. SZAST, *Polska zapleczem siły roboczej dla Europy Zachodniej?*, [w:] *Otwarte usta: prawda czy fałsz?*, red. J. Zimny, Stalowa Wola: Katolicki Uniwersytet Lubelski 2014, s. 408.

Tabela 3. Kraje migracji zarobkowej Polaków w procentach

KRAJ	ROK			
	2009	2011	2013	2015
Niemcy	25	37,8	36,1	39,6
Wielka Brytania	22,5	19	20,8	23,7
Holandia	12	12,3	10,6	11,6
Norwegia	6,4	3,8	7,9	5,7
Francja	4,5	-	3,5	-
USA	4,8	2,9	2,8	2,9
Belgia	2	3	2,7	2,7
Szwecja	1,6	1,8	2,6	3,6
Inne kraje	3,8	-	2,7	
Włochy	4,3	3	2,2	1,7
Irlandia	2,8	1,7	2,1	2,3
Austria	2,0	-	2,0	-
Pozostałe kraje UE	0,9	-	1,3	-
Dania	2,1	-	1,1	-
Hiszpania	4,2	-	1	-
Kanada	0,5	-	9	-
Australia	0,9	-	4	-
Finlandia	0,3	-	4	-
Luksemburg	0,1	-	2	-
Portugalia	0	-	1	-
Grecja	0,9	-	1	-

Źródło: J. CZAPIŃSKI, T. PANEK, *Diagnoza Społeczna 2015. Warunki Życia Polaków. Raport*, Rada Monitoringu Społecznego, Warszawa 2016, s. 149.

Pod koniec roku 2011 najwięcej Polaków przebywało w Wielkiej Brytanii (700 tysięcy), Niemczech (504 tysiące), Irlandii (123,9 tysiące) oraz Włoszech w liczbie blisko 111 tysięcy osób. Na uwagę zasługuje fakt, iż przytoczone za Zofią Kostrzewską oraz Dorotą Szaltys dane dotyczące obywatelstwa należy interpretować, mając na uwadze fakt posiadania przez niektóre osoby podwójnego obywatelstwa (polskie i niemieckie), liczba takich osób jest znaczna.

Tabela 4. Polacy w krajach Unii Europejskiej według stanu z dnia 31 grudnia 2011 r.

Kraj	Liczba obywateli polskich	Liczba urodzonych w Polsce
	W tysiącach	
Belgia	56,1	63,2
Bułgaria	1,0	1,5
Czechy	19,1	18,2
Dania	24,4	28,4
Finlandia	2,5	3
Hiszpania	83,3	77,5
Holandia	65,1	78,2
Irlandia	123,9	115,7
Niemcy	504,5	-
Słowacja	6,9	4,6
Szwecja	42,7	72,9
Węgry	2,8	4
Wielka Brytania	700,1	655,3
Włochy	111,1	121,3

Źródło: Z. KOSTRZEWA, D. SZALTYŚ, *Migracje zagraniczne ludności. Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2013, s. 79.

Pracownicy z nowych państw Unii Europejskiej w Wielkiej Brytanii znaleźli pracę głównie w usługach, zwłaszcza w hotelarstwie i gastronomii (30%), przemyśle (20%) i rolnictwie (10%). Analiza zjawiska migracji na szczeblu uniijnym jest trudna z kilku powodów: szeroki stopień agregacji oraz wartości liczbowe, które nie prezentują rzeczywistości migrujących osób. Przeciętny Polak wyjeżdżający do pracy za granicę to osoba młoda, zmierza zarówno do dużych miast, jak i miasteczek oraz wsi i podejmuje prace niewymagające kwalifikacji: robotnik, kelner, kucharz, lub prace wymagające specjalistycznych, wysokich kwalifikacji (chirurg klatki piersiowej czy chociażby masażysta)⁴¹. Imigranci jednak w większości zasilają lokalne niedobory, pracując w tak zwanym sektorze 3D, czyli pracy brudnej, niebezpiecznej oraz trudnej, której nie podejmują się miejscowi pracownicy⁴².

Biorąc pod uwagę przytoczone powyżej dane, nietrudno się nie zgodzić, że migracje poakcesyjne – migracje po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej –

⁴¹ Tamże, s. 410.

⁴² Tamże.

noszą nazwę migracji trzeciej generacji. Nazwa wywodzi się przede wszystkim od ogromnej liczby migrantów i ich specyficznych cech, do których zalicza się między innymi: zarobkowy charakter wyjazdów, młody wiek oraz wysoki wskaźnik kapitału indywidualnego migrantów. Joanna Kozielska na podstawie badań Polaków w Wielkiej Brytanii ustaliła, iż co trzeci mężczyzna i co czwarta kobieta przybyli na Wyspy Brytyjskie przed przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej, np. w okresie powojennym, i pozostawali bierni zawodowo. Emigranci poakcesyjni, według autorki, w zdecydowanej większości są aktywni zawodowo, dotyczy to 95% mężczyzn i 80% kobiet⁴³. Decyzja o opuszczeniu ojczyzny w sytuacji migracji poakcesyjnych nie jest jednorazowa, definitywna, istnieje możliwość rychłego powrotu. Poza tym migracje trzeciej generacji dotyczą ludzi młodych, którzy wchodzi w dorosłe życie, będąc w wieku największej produktywności. Migracje te wyróżniają się także poziomem wykształcenia migrantów – osoby młode, dobrze lub bardzo dobrze wykształcone, posiadające wysoki poziom kapitału społecznego oraz kulturowego. Ten rodzaj migracji, zwany także migracjami nowymi, jest domeną ostatniej dekady, dzięki ułatwieniom komunikacyjnym oraz prawnym umożliwiającym zmianę miejsca pobytu⁴⁴.

Osoby opuszczające Polskę w okresie poakcesyjnym są silnie zróżnicowane, bowiem do migracji skłaniają je odmienne czynniki i przyświecają im odmienne motywy. Obok ludzi ambitnych, młodych i dobrze wykształconych, pochodzących z dużych ośrodków miejskich, gdzie byliby potrzebni, w znacznie większej proporcji odpływa ludność najczęściej młoda, ale znacznie gorzej wykształcona i zamieszkująca skupiska, w których perspektywy karier indywidualnych były drastycznie ograniczone. Ma to istotny wpływ na ocenę skutków migracji i zmiany w porównaniu z mobilnością okresów poprzednich. Najważniejszym elementem ciągłości jest dominacja form migracji czasowych oraz zarobkowych motywów mobilności. Zmiana wiąże się głównie z umasowieniem migracji do wcześniej rzadko odwiedzanych krajów anglosaskich (Wielka Brytania, Irlandia). Skala wyjazdów do Niemiec czy Stanów Zjednoczonych pozostaje na względnie stabilnym poziomie, co może oznaczać, że rozszerzenie Unii Europejskiej nie tyle wyhamowało migracje do wcześniej najważniejszych krajów docelowych, ile raczej otworzyło nowe rynki, w dużej mierze dla nowych migrantów⁴⁵.

⁴³ J. KOZIELSKA, *Poakcesyjne migracje zarobkowe*, s. 74.

⁴⁴ B. TERMIŃSKI, *Międzynarodowa ochrona pracowników*, s. 30.

⁴⁵ ZESPÓŁ OŚRODKA BADAŃ NAD MIGRACJAMI, *Wnioski*, [w:] *Polityka migracyjna jako instrument promocji zatrudnienia i ograniczenia bezrobocia*, red. P. Kaczmarczyk, M. Okólski, Warszawa: Ośrodek Badań nad Migracjami 2008, s. 108.

KONKLUZJE

Wiedza naukowa odnośnie do problematyki migracyjnej w ostatnich dziesięcioleciach znacznie się wzbogaciła za sprawą ukazywania się licznych opracowań naukowych i popularnonaukowych, bazujących zarówno na literaturze przedmiotu, jak i badaniach empirycznych, które w sposób jasny i coraz bardziej przejrzysty ilustrują rozmaite aspekty emigracyjnego życia społecznego⁴⁶.

Migracje przedakcesyjne – charakteryzują się znacznie mniejszymi wskaźnikami liczbowymi, aniżeli wyjazdy po przystąpieniu Polski do struktur UE, poza tym uwarunkowane były czynnikami nie tylko ekonomicznymi, ale przede wszystkim politycznymi, społecznymi, demograficznymi i aksjologicznymi⁴⁷. Migracje przedakcesyjne, zwane również zamienne migracją starą, to także emigracja wojenna, emigracja lat pięćdziesiątych i sześćdziesiątych XX wieku na skutek różnych czynników. Często oznaczało wielopokoleniowe naturalne przeczekanie czasu Stalina i komunizmu. Motywami zatem, którymi kierowali się ówcześni migranci, była nie tyle chęć samorealizacji, spełnienia swoich aspiracji, podniesienie poziomu intelektualnego czy kapitału ekonomicznego, ile funkcjonowanie według własnych, ustalonych priorytetów i wartości⁴⁸. Migracje te odegrały znaczącą rolę w kolejnych etapach przemieszczeń Polaków, gdyż krótkotrwałość przemieszczeń ludzi z Polski zaowocowała między innymi przedpolem do średniej i długookresowej migracji poakcesyjnej zarówno w odniesieniu do dystansu fizycznego, jak i mentalnego ludzi; mówiąc wprost – poznali oni nowe miejsca, wykształcili mechanizmy warunkujące przemieszczanie się pomiędzy regionami, gdyż – jak podają badania w okresie 1994-1999 – migracje niepełne w rozmaitych społecznościach lokalnych (Mońki, Namysłów, Łubmiany, Nowy Targ, Warszawa i Perlejewo) były najpowszechniejszym typem przemieszczeń zagranicznych, przeważając nad migracją osiedleńczą i migracjami pracy kontraktowej⁴⁹.

Migracje poakcesyjne – zjawisko migracji po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej nosi nazwę migracji trzeciej generacji, która to nazwa wywodzi się przede wszystkim od ogromnej liczby migrantów oraz niespotykanej do tej pory cechy migrantów, gdyż jest to typowa migracja zarobkowa, zatem emigranci pozostają aktywni zawodowo w celu kompensacji wartości materialnych (co trzeci

⁴⁶ S. SZOSTAKOWSKI, *Z dziejów Wielkiej Emigracji*, Warszawa: Ośrodek Badań nad Migracjami 1991, s. 3.

⁴⁷ J. KOZIĘLSKA, *Poakcesyjne migracje zarobkowe*, s. 88.

⁴⁸ W. PRZYBYLSKI, *Migracje*, s. 49.

⁴⁹ I. GRABOWSKA-LUSIŃSKA, M. OKÓLSKI, *Emigracja ostatnia*, s. 37.

mężczyzna i co czwarta kobieta przybyli na Wyspy Brytyjskie przed przystąpieniem Polski do UE, np. w okresie powojennym, i pozostawali bierni zawodowo). Emigranci poakcesyjni w zdecydowanej większości byli osobami aktywnymi zawodowo (95% mężczyzn i 80% kobiet). Decyzja o opuszczeniu ojczyzny nie jest jednorazowa, istnieje możliwość rychłego powrotu. Poza tym migracje nowe charakteryzują ludzi młodych, którzy wchodzą w dorosłe życie będąc w wieku największej produktywności. Migracje trzeciej generacji charakteryzują się także poziomem wykształcenia migrantów⁵⁰ i ich wiekiem (średni wiek migranta to 31,36 lat, zaś w przedziale 20-24 lata – 25% i przedziale 25-29 lat – 24%).

Migranci z Polski zajmują posady niewymagające specjalistycznego przygotowania pracując fizycznie. Kwestią zasługującą na podkreślenie jest dysproporcja pomiędzy poborami oraz stanowiskami pracy wśród Polaków przed i po przystąpieniu naszego kraju do Unii Europejskiej. Biorąc pod uwagę Wielką Brytanię, według danych przedstawianych przez LFS, blisko trzy czwarte osób przed rozszerzeniem struktur unijnych w 2004 r. zajmowało posady wyższe lub średniego szczebla, zaś wśród migrantów poakcesyjnych odsetek ten wyniósł jedynie 25%. Jeżeli chodzi o posady niewymagające kwalifikacji, sytuacja jest odwrotna, gdyż 25% osób przybyłych przed 2000 r. i ponad 70% przybyłych w roku 2004 i później zajmowało w roku 2006 stanowiska pracy niewymagające kwalifikacji oraz przygotowania. Poziom wykształcenia jest podobny. Dysproporcje widoczne są także w przypadku zarobków. Otóż emigranci poakcesyjni zarabiają średnio 6£ za godzinę, podczas gdy osoby, które podjęły pracę przed rokiem 2000, zarabiała blisko dwa razy więcej, osiągając wynik £ 11,5 za godzinę⁵¹.

BIBLIOGRAFIA

- DANIELEWICZ W., Społeczne konsekwencje migracji zagranicznych, [w:] *Migracja. Uchodźstwo. Wielokulturowość. Zderzenie kultur we współczesnym świecie*, red. D. Lalak, Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Żak 2007, s. 152-166.
- DUFRAJ J., Migracje Polek do Francji w okresie międzywojennym, [w:] *Kobiety i procesy migracyjne*, red. S. Chlebowska, K. Sierakowska, Warszawa: Wydawnictwo Neriton 2010, s. 161-180.
- DUSZCZYK M., Zasady przemieszania obywateli polskich po 1 maja 2004 roku, [w:] *Migracje zarobkowe polskiej młodzieży. Badania i analizy*, red. E. Nowicka, Warszawa: Urząd Komitetu Integracji Europejskiej 2004, s. 18-27.

⁵⁰ B. TERMIŃSKI, *Międzynarodowa ochrona pracowników*, s. 30.

⁵¹ M. SZAST, *Polska zapleczem siły roboczej*, s. 410.

- GOCALSKI W., *Barwy i cienie migracji*, Warszawa: Wojskowa Akademia Techniczna 2009.
- GRABOWSKA-LUSIŃSKA I., OKÓLSKI M., *Emigracja ostatnia?*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar 2009.
- IGLICKA K., *Kontrasty migracyjne Polski. Wymiar transatlantycki*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar 2008.
- IGLICKA K., Wyniki badań nad migracjami powrotnymi w świetle najnowszych ujęć teoretycznych, [w:] *Poakcesyjne migracje powrotne Polaków. Geneza. Przyczyny, konsekwencje*, red. M. Zubik [i.in.], Warszawa: Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich 2010, s. 16-45.
- JAROSZEWSKA E., *Migracje a zdrowie. Uwarunkowania kondycji zdrowotnej migrantów oraz bariery w korzystaniu z opieki medycznej*, Warszawa: Oficyna Wydawnicza Aspra-JR, Warszawa 2013.
- KACZMARCZYK P., OKÓLSKI M., *Migracje specjalistów wysokiej klasy w kontekście członkostwa Polski w Unii Europejskiej*, Warszawa: Urząd Komitetu Integracji Europejskiej. Departament Analiz i Strategii 2005.
- KAWCZYŃSKA-BUTRYM Z., *Migracje. Wybrane zagadnienia*, Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej 2009.
- KAWCZYŃSKA-BUTRYM Z., *Migracja – szansa czy zagrożenie dla rodzin?*, [w:] *Małżeństwo i rodzina w ponowoczesności. Szanse – zagrożenia – patologie*, red. W. Muszyński, E. Sikora, Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek 2008.
- KOPER S., *Polskie piekło. Obrazy emigracyjne 1939-1945*, Warszawa: Wydawnictwo Bellona 2012, s. 11-196.
- KORCZYŃSKA J., *Sezonowe wyjazdy zarobkowe Polaków do Niemiec*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar 2003.
- KOSESKI A., *Procesy migracji i społeczności polonijne. Problematyka metodologiczno-historiograficzna*, Pułtusk: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Humanistycznej im. Aleksandra Gieysztor w Pułtusku 2003.
- KOZIELSKA J., *Poakcesyjne migracje zarobkowe. Kontekst teoretyczno-empiryczny. Wsparcie społeczne*, Poznań: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Adama Mickiewicza 2014.
- KRZYŻOWSKI Ł., *Polscy migranci i ich starzejący się rodzice. Transnarodowy system opieki międzygeneracyjnej*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar 2013.
- LEWIS G. J., *Human Migration. A Geographical Perspective*, London: Croom Helm 1982.
- ŁUKASIUŁ M., *Obcy w mieście. Migracja do współczesnej Warszawy*, Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Żak 2007.
- ŁUKASIUŁ M., JEDOKIMOW M., *Niedom. Socjologiczna monografia mieszkań migracyjnych*, Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Żak 2012.
- MACH Z., *Niechciane miasta. Migracja i tożsamość społeczna*, Kraków: Wydawnictwo Universitas 1998.
- Migracje zarobkowe polskiej młodzieży. Badania i analizy*, Warszawa: Urząd Komitetu Integracji Europejskiej 2004.
- OLKIEWICZ A., *Jak żyć szczęśliwie w innym kraju. Niezbędnik emigranta*, przeł. I. Sawicka, Warszawa: Wydawnictwo Czarna Owca 2013.

- POLLACK M., Cesarz Ameryki. Wielka ucieczka z Galicji, przeł. K. Niedenthal, Wołowiec: Wydawnictwo Czarne 2011.
- PRZYBYLSKI W. Migracje: dla kogo szansa, a dla kogo zagrożenie?, [w:] Migracja. Szanse czy zagrożenie?, red. M. Bos-Karczewska [i in.], Gdańsk: Instytut Badań nad Gospodarką Krajową 2005, s. 42-52.
- SAKSON B., Wpływ „niewidzialnych” migracji zagranicznych lat osiemdziesiątych na struktury demograficzne Polski, Warszawa: Wydawnictwo Szkoły Głównej Handlowej 2002.
- SŁOWIK A., Trzy fale powojennej emigracji. O doświadczeniach biograficznych polskich emigrantów z Newcastle upon Tyne, Kraków: Wydawnictwo Impuls 2013.
- SZAST M., Polska zapleczem siły roboczej dla Europy Zachodniej?, [w:] Otwarte usta: prawda czy fałsz?, red. J. Zimny, Stalowa Wola: Katolicki Uniwersytet Lubelski 2014, s. 403-416.
- SZOSTAKOWSKI S., Z dziejów Wielkiej Emigracji, Warszawa: Ośrodek Badań nad Migracjami 1991.
- ŚLUSARCZYK M., Demograficzne i społeczne aspekty migracji Polaków na początku XXI wieku, [w:] Drogi i rozdroża. Migracje Polaków w Unii Europejskiej po 1 maja 2004 roku. Analiza psychologiczno-socjologiczna, red. H. Grzymała-Moszyńska, A. Kwiatkowska, J. Rozak, Warszawa: Nomos 2010, s. 15-32.
- TERMIŃSKI B., Międzynarodowa ochrona pracowników migrujących. Geneza, instytucje, oddziaływanie, Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego 2011.
- WRZESIŃSKI W., Polskie migracje w XIX i XX wieku, [w:] Migracje: dzieje, typologia, definicje, red. A. Furdal, W. Wysoczański, Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego 2006, s. 165-175.
- ZESPÓŁ OŚRODKA BADAŃ NAD MIGRACJAMI, Wnioski, [w:] Polityka migracyjna jako instrument promocji zatrudnienia i ograniczenia bezrobocia, red. P. Kaczmarczyk, M. Okólski, Warszawa: Zespół Ośrodka Badań nad Migracjami 2008.
- ZIENTARA P., Międzynarodowe migracje o charakterze ekonomicznym: przyczyny, mechanizmy, konsekwencje, Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego 2012.

MIGRACJE WCZORAJ I DZIŚ

PROBLEMATYKA MIGRACJI PRZEDAKCESYJNYCH I POAKCESYJNYCH Z POLSKI

Streszczenie

Głównym celem niniejszego artykułu jest ukazanie zagadnienia migracji jako zjawiska powszechnego, wieloaspektowego i szeroko rozpowszechnionego, które znane jest Polakom od dłuższego czasu. W artykule przedstawiono typologię migracji ze szczególnym naciskiem na migrację przed- i poakcesyjną, zwane również odpowiednio: starą migracją i nową migracją, w celu wykazania istotnych różnic w określaniu starych i nowych migracji. Ponadto autor stara się zobrazować historię migracji z Polski, które nie są niczym innym, niż strategią radzenia sobie z problemami i eliminacji zagrożeń życia codziennego. Napływ obywateli polskich do innych krajów w ciągu ostatnich lat przypomina „rwące potoki”, przede wszystkim z powodu wstąpienia Polski do Unii Europejskiej

w dniu 1 maja 2004 r., a także po ratyfikacji Układu z Schengen, co niewątpliwie ułatwiło Polakom przemieszczanie się.

Słowa kluczowe: stara migracja; nowa migracja; migracja przedakcesyjna i migracja poakcesyjna z Polski.

Tłumaczenie Karolina Jurak

MIGRATIONS YESTERDAY AND TODAY
ISSUES OF PRE- AND POST-ACCESSION MIGRATION FROM POLAND

S u m m a r y

The most significant aim of this article is to present the issue of migration as a complex, multi-faceted and widespread phenomenon known to Poles for an extended time. The migration typology is presented with particular emphasis on pre- and post-accession migration, also called old migration and new migration in order to show significant differences in defining old and new migrations. In addition, the author attempts to illustrate the history of migration from Poland which is not an innovative social issue other than a strategy through which people have constantly sought to solve the problems and risks accompanying their lives. Recent years have been the “steep streams” of migration of Polish citizens primarily due to the accession of our country into the European Union on 1st May 2004 as well as after the ratification of the Schengen Treaty – undoubtedly facilitated the movement of Poles.

Key words: old migrations; new migrations; pre-accession migration and post-accession migration from Poland.